

Snuttefilms.

projektet i Gävleborg

Slutrapport

av Fredrik Lindstrand

Denna rapport kan beställas från:

Film Gävleborg
Box 580
801 80 Gävle

För övrig information, se
<http://www.lg.se/filmgavleborg>

Samtliga bilder i denna rapport, där annat ej anges, kommer från *Snuttefilm – för de små* (2007) av Anna-Clara Tidholm och Gun Jacobson, design och färgläggning Malin Erkkonen.

© Film Gävleborg och Fredrik Lindstrand, Gävle 2008
© Anna-Clara Tidholm och Gun Jacobson beträffande bildmaterial.

Innehåll

INLEDNING	4
Snuttefilm – för de små	4
Produktionsuppgifter	5
Snuttefilmsprojektet i Gävleborg	6
Föreläsningar med Anna-Clara Tidholm	6
Filmvisningar på förskolor runt om i länet	6
Dokumentationsprojekt	6
Filmhandledning för förskolan	7
Filmpremiär i Gävle	7
RESULTAT FRÅN DOKUMENTATIONSPROJEKTET	8
Teoretisk och metodologisk begreppsram	8
Reception som produktion	9
Tecken på engagemang och multimodal kommunikation	9
Barnens engagemang och meningsskapande under visningen	11
Tvååringarna	11
Tvååringarna tittar på Hej då, lilla apa!	12
Tvååringarnas engagemang och meningsskapande	14
Gruppen barn mellan två och tre år	15
Mellangruppen tittar på Hej då, lilla apa!	15
Treåringarna	17
Treåringarna tittar på Hej då, lilla apa!	18
Treåringarnas engagemang och meningsskapande kring Hej då, lilla apa!	18
Tvååringarna tittar på Simons anka	19
Tvååringarnas engagemang och meningsskapande kring Simons anka	23
Mellangruppen tittar på Simons anka	24
Mellangruppens engagemang och meningsskapande kring Simons anka	26
Treåringarna tittar på Simons anka	27
Treåringarnas engagemang och meningsskapande kring Simons anka	27
Att skapa ett sammanhang - pedagogernas roll	28
Nivå av engagemang	28
Fokus	28
Trygghet och bekräftelse	28
Film på förskolan - intervjuer med förskolepersonal	29
Förekomsten av rörlig bild på förskolan	29
Synen på rörlig bild	29
Att förvalta filmernas pedagogiska potentialer	30
Barnens relaterande till filmerna i sina lekar, samtal och andra aktiviteter på förskolan	30
Gensvar från föräldrarna	31
REFERENSER	32
APPENDIX 1: NÅGRA REFLEKTIONER KRING VARFÖR FILMERNÄ FUNGERAR	33
APPENDIX 2: NÅGRA YTTERLIGARE LÄSTIPS	36

Inledning

Under de senaste decennierna har det hänt något med den rörliga bilden. Det som tidigare (åtminstone fram till 1950-talet) bara gick att se i biografalongernas mörker verkar nu finnas vart man än vänder sig – på tv-apparaternas och datorernas skärmar, på stora reklamskyltar i storstäderna, i portabla dvd-spelare och spel av olika slag, i mobiltelefoner, på displayer till olika typer av apparater och så vidare.

Den rörliga bilden har med andra ord tagit plats mitt ibland oss. Samtidigt har en förändring skett ifråga om utbudet av rörlig bild även inom de mer traditionella medierna, inte minst i samband med digital-TV-reformen. Vi kan välja mellan en mängd olika kanaler som i princip sänder dygnet runt. Flera av de kanaler vi nu har tillgång till riktar sig helt till barnen som målgrupp, vilket innebär att de nästan alltid har något att titta på under sin vakna tid. Rörlig bild är med andra ord en del av vår värld redan från det att vi är små, oavsett om vi aktivt väljer det vi vill titta på eller ej. Vi kan dock konstatera att det bara är en väldigt liten del av alla de typer av rörlig bild som når oss till vardags som är producerade med de allra yngsta i åtanke. Sveriges Television har till exempel som policy att inte producera något för barn under fyra år.

Samtidigt kan nog de flesta föräldrar hålla med om att även yngre barn ser på film och TV ändå. Det finns alltså ett behov av kvalitetsfilm som passar även den yngsta publiken. Intentionen bakom Snuttefilmsprojektet i Gävleborg har därför varit att, i samarbete med länets förskolor, erbjuda just denna åldergrupp berättelser i rörlig bild som är anpassade efter deras specifika behov och förmågor.

Vid sidan av detta har projektet även drivits utifrån ett kunskapsintresse. Bristen på film för barn i de lägre åldrarna har inneburit att det inte heller funnits någon svensk forskning inom området. Ett undantag är den antologi, redigerad av Margareta Rönnerberg, som tillkommit under projektiden (Rönnerberg, 2008) och där Fredrik Lindstrand bidragit med ett kapitel kring barnens meningsskapande under visningen av *Snuttefilm – för de små* på förskolan (Lindstrand, 2008a). Bristen på tidigare forskning utgjorde en motiverande faktor, då vi såg ett stort behov av erfarenheter och kunskaper kring vad som sker när barn ser på film som anpassats efter deras egna intressen och förutsättningar. I samband med att filmerna visades dokumenterades därför projektet på olika sätt - genom informella samtal med barn på förskolorna, genom uppföljande intervjuer med förskolepersonal samt genom videodokumentation av några av visningarna.

Denna rapport summerar projektets olika delar och ger en översiktlig presentation av de resultat som genererats.

Snuttefilm – för de små

Samtliga av projektets delar har varit nära knutna till *Snuttefilm – för de små* (2007), en nyproducerad samling animerade filmer för de allra yngsta som består av fem korta och färgglada filmberättelser i lugnt tempo kring sånt barnen kan känna igen från sin vardag. Filmerna är skapade av bland andra Anna-Clara Tidholm och Gun Jacobson, med animation och design av Malin Erkkonen. De beskrivs av

filmmakarna som ”små äventyr med mycket känslor, mycket musik och stor dramatik.” (www.lisbetgabrielssonfilm.se) Filmerna binds samman av korta mellanspel med de tecknade figurerna ”Snuttarna” som fungerar både som andhämtningspauser och presentationer av efterföljande film.

Tre av filmerna bygger på Anna-Clara Tidholms välbekanta och omtyckta peka-och-läs-böcker för barn i ”tvåordsåldern”: *Hej då, lilla apa!* (som bygger på boken *Apan fin*, 1999), *Hela natten* (2002) och *Alla får åka med* (2004). Även de återstående två berättelserna (*Simons anka* och *Nelly packar*) finns nu i bokform, utgivna av Alfabeta Bokförlag (2008).

Filmmakarnas tanke bakom projektet har varit att skapa filmer med hög kvalitet som är anpassade just för de yngre barnen. Som en förklaring till varför man valt att arbeta med film istället för att nöja sig med traditionella barnböcker och liknande pekar producenten Lisbet Gabrielsson i en intervju med barnkulturtidskriften *Opsis Kalopsis* (Huss, 2007) på det faktum att vi lever i en tillvaro där de rörliga bilderna ständigt omger oss. Hon menar att det stora problemet inte är att barn ser film ”utan att de ser så mycket på TV och att de vänjer sig vid att se sånt som både är skrämmande och som de absolut inte begriper.” (ibid.) Hon förklarar vidare att ”när det gäller småbarnsfilm, alltså sån film som i motivval och tempo är producerad med ett barnperspektiv, film som det lilla barnet kan förstå och leva sig med i, sån film är ett väldigt bra komplement till litteratur.”

Anna-Clara Tidholm, som bland annat är känd för de barnböcker som några av filmerna bygger på, pekar även på andra kvaliteter som filmmediet kan erbjuda:

”Att välja film framför TV betyder också att man tillgodoser det lilla barnets behov av att ständigt ta om. Boken man avslutat ska genast läsas om igen och likadant är det med film och då är det ju bara att trycka på play igen. Den möjligheten saknas helt vad det gäller TV.” (Huss, 2007)

Film Gävleborg stod som medarrangör när *Snuttefilm – för de små* premiärvisades på biograf i Gävle i november 2007. Filmerna har visats på biografier runt om i landet sedan dess och kommer även att visas av TV4. De finns även tillgängliga på DVD, utgivna av Alfabeta Bokförlag.

Produktionsuppgifter

Manus, bild och regi:

Anna-Clara Tidholm och Gun Jacobson

Animation och färgsättning:

Malin Erkkonen

Ljud: Agnieszka Lewalski

Musik: Jonas Jonasson

Produktion: Lisbet Gabrielsson Film AB.

Berättarröst: Anders Alnemark

Barnröst: Iris Lewalski

Distribution: Folkets Bio

Snuttefilm – för de små har producerats med förhandsstöd från Svenska Filminstitutet, filmkonsulent Gila Bergquist-Ulfung; Nordisk Film och TV-fond, Eva Færeveag; TV 4; YLE FST; och Film Gävleborg, filmkonsulent Karin Forsgren.

Snuttefilmsprojektet i Gävleborg

Projektet *Snuttefilm i Gävleborg* har omfattat flera sammanlänkade delar som dels haft olika syften och dels omfattat olika typer av verksamheter, riktade till olika målgrupper. Projektet har inbegripit arrangemang av föreläsningar för förskolepersonal i ett flertal av länets kommuner; visning av *Snuttefilm – för de små* på ett antal förskolor i länet; utveckling och produktion av en pedagogisk handledning kring filmerna, anpassad för förskolan; dokumentation av projektet genom intervjuer och videodokumentation; samt arrangemang av premiärvisningen av *Snuttefilm – för de små* på biograf i Gävle, dit några av de förskolegrupper som medverkade i projektet bjöds in.

Föreläsningar med Anna-Clara Tidholm

Under projektets inledande fas arrangerades föreläsningar med Anna-Clara Tidholm i fyra av länets kommuner: Bollnäs, Gävle, Hofors och Söderhamn. Föreläsningarna arrangerades i samarbete med kommunerna och riktade sig i första hand till förskolepersonal. Vid föreläsningarna berättade Tidholm om sitt arbete med barnböcker och om vad det inneburit att omvandla böckerna till film.

I samband med föreläsningarna informerade personal från Film Gävleborg om projektets övriga delar och bjöd in till deltagande i projektet. Detta fungerade som ett sätt att etablera kontakt med de förskolor där de återstående delarna av projektet senare genomfördes.

Filmvisningar på förskolor runt om i länet

Projektets andra del handlade om att föra ut filmerna till förskolorna. Filmerna visades vid åtta förskolor – fördelade över tre kommuner (Bollnäs, Söderhamn och Gävle) – samt i en av klasserna för barn med autism på Höghammars träningsskola i Bollnäs. Visningarna vid förskolorna var uppdelade efter barnens åldrar. Vi beräknar att filmerna har visats för ca 150 barn i åldrarna 2-4 år. Vid flertalet av förskolorna har filmerna visats flera gånger, då barnen velat se mer.

Dokumentationsprojekt

Efter föräldrarnas godkännande genomfördes en videodokumentation av de första visningarna vid tre av förskolorna – en i varje kommun. Dokumentationen omfattade sammanlagt 9 barngrupper, fördelade efter ålder. Dokumentationen omfattade sammanlagt 42 barn. En videokamera ställdes bredvid TV-apparaten, riktad mot barnen. Efteråt har filmerna transkriberats och analyserats, med fokus på vad som sker i barngruppen under visningen. Exempel på detta kan ses i presentationen av resultat nedan. Där ges även en utförligare redogörelse för de teoretiska verktyg som använts.

I arbetet med såväl videomaterial som intervjuer följdes Vetenskapsrådets etiska riktlinjer för samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning (se t.ex. Vetenskapsrådets *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, 2004), vilket bland annat innebar att samtliga medverkande hade möjlighet att ångra sitt deltagande i projektet och att alla namn fingerats för att

bevara anonymiteten. Samtliga bilder har på motsvarande sätt bearbetats så att de avbildade inte kan identifieras. Dokumentation och analysarbete genomfördes av Fredrik Lindstrand, som vid sidan av rollen som projektledare vid Film Gävleborg även arbetar som disputerad forskare vid Stockholms universitet.

Filmhandledning för förskolan

En av de konkreta målsättningarna bakom projektet var att framställa en pedagogisk handledning kring *Snuttefilm – för de små*, anpassad för förskolan (Lindstrand, 2008b). Handledningen finns inkluderad i de så kallade ”Läs en film”-väskor som tagits fram kring Snuttefilmerna. Väskorna finns att låna *Mediecentrum* i Bollnäs och *Astrakan* i Sandviken. Förutom handledningen ingår en DVD med de aktuella filmerna samt de fem böcker som är relaterade till filmerna.

Syftet med handledningen är i första hand att visa på möjligheten att arbeta med rörlig bild även bland de yngre barnen på förskolan. Samtliga filmer beskrivs översiktligt för att ge pedagoger och annan personal möjlighet att skapa sig en bild av vad de handlar om och hur de kan användas. Utöver beskrivningarna ges även förslag på hur teman och annat från filmerna kan användas som utgångspunkt för samtal med barnen, samt förslag på hur aktiviteter av olika slag kan knytas samman med filmerna. På en mer grundläggande nivå ges handfasta råd och förslag kring hur visningssituationen kan arrangeras – vad man bör tänka på inför visningen etc.

Arbetet med handledningen har skett parallellt med projektets övriga delar. Insikter som vunnits i samband med visningar och dokumentation har lett till successiva förändringar av den färdiga produkten.

Filmpremiär i Gävle

Snuttefilm – för de små hade biopremiär i november 2007 på biografer i några av landets större städer. Film Gävleborg stod som medarrangör vid förhandspremiären i Gävle, där man fyllde biosalongen med förskolebarn. Några av barnen gjorde sitt första biobesök i samband med detta. Hälften av barnen hade deltagit i projektet sedan tidigare, och därför sett filmerna på DVD. Det blev förstås ändå en helt annan upplevelse att få gå på bio, äta popcorn och se filmerna på stor duk. Anna-Clara Tidholm, Gun Jacobson och Lisbet Gabrielsson var med vid filmvisningen.

Resultat från dokumentationsprojektet

I detta avsnitt presenteras resultaten från dokumentationsarbetet (se även Lindstrand, 2008). Avsnittet inleds med en beskrivning av visningarna i tre av barngrupperna i olika åldrar – kring två år, mellan två och tre år, och fyllda tre år. Förutom att visa på den mängd av meningsskapande och kommunikativa processer som pågår under filmvisningen, är min förhoppning att läsaren samtidigt ska få möjlighet att skapa sig en bild av hur visningssituationerna kunde se ut. Resultaten kring engagemang och meningsskapande presenteras i anslutning till beskrivningarna. Inledningsvis presenteras några teoretiska utgångspunkter som varit av betydelse för förståelsen av det som sker i de studerade sammanhangen. Avsnittet avslutas med reflektioner kring pedagogernas roll i samband med visningarna.

Teoretisk och metodologisk begreppsram

Att genomföra en analys kring ett empiriskt material av något slag handlar om att applicera teoretiska begrepp för att skapa en möjlighet att se något *som* något. Vi behöver därför en teoretisk och metodologisk begreppsram som fungerar utifrån det vi har för avsikt att belysa. Jag ska här kortfattat introducera det socialemiotiska och multimodala perspektiv jag utgår ifrån i detta avsnitt och förklara varför jag valt just detta sätt att närma mig förskolebarnens filmtittande.

Till att börja med kan en viktig utgångspunkt för detta perspektiv sägas handla om ett intresse av att förstå hur människor kommunicerar och skapar mening med hjälp av en mängd olika socialt och kulturellt formade resurser. Vi kan till exempel använda oss av talat och skrivet språk, bilder, gester, minspel, visslingar och liknande i vår kommunikation med varandra. Ofta, om inte alltid, kombinerar vi några av dessa resurser och vår kommunikation kan då beskrivas som *multimodal* (Kress & Van Leeuwen 2001). En multimodal analys tar fasta på detta och riktar fokus mot de små detaljerna i samspelet mellan människor. Ett skäl till att jag väljer att använda mig av ett sådant angreppssätt här är just det faktum att det ger mig möjlighet att lyfta fram de små betydelsefulla detaljerna som säger något om barnens engagemang och meningsskapande under filmvisningarna.

Kommunikationen mellan människor sker genom skapandet av olika typer av tecken – t ex i form av språkliga utsagor, ett barns teckning, en film eller liknande. Själva tecknet kan ses som en representation av någon aspekt av världen, skapad utifrån teckenskaparens intresse i det aktuella sammanhanget och med de resurser som finns tillgängliga för honom eller henne. Teckenskapandet kan beskrivas som en process där vi kopplar samman en idé om något (ett ”innehåll”) med en form av något slag. Vi väljer den form som på bästa sätt kan uttrycka det vi vill ha sagt (Kress 2003). Form och innehåll är dock nära sammanbundna och går inte att separera helt och hållet. Det spelar roll *hur* vi framställer något, då formen bidrar till den mening vi vill uttrycka. I språket bidrar till exempel syntaxen till hur vi kan tolka ett meddelande, medan kompositionen spelar motsvarande roll i bildens värld (Kress & Van Leeuwen 1996).

Semiotik kan i grunden sägas handla om mening och meningsskapande. Genom att analysera tecken av något slag kan vi skapa oss en bild av vad en persons intresse riktas mot i ett särskilt sammanhang, samt hur denna person länkar samman saker och ting för att skapa mening. När vi närmar oss barnens filmtittande kan vi till exempel se vad man väljer att säga något om, samt vad man för in i sammanhanget för att skapa den förståelse man ger uttryck för. Det handlar med andra ord om hur man konstruerar de tecken som vi kan ta del av som utomstående betraktare.

Ett annat skäl till att jag väljer att närma mig det som sker vid filmvisningen utifrån socialsemiotiken och dess tanke på teckenskapande är att jag vill framhålla barnen som kompetenta aktörer i deras eget sammanhang och i deras egna sociala och kulturella miljö. Med tanken på barnen som teckenskapare som kommunicerar och engagerar sig utifrån sina intressen, och med de resurser de har tillgängliga i det aktuella sammanhanget, blir det barnets uttryck som hamnar i centrum.

Reception som produktion

Eftersom denna studie handlar om barns meningsskapande i relation till rörlig bild kan den kategoriseras som hemmahörande inom det fält som traditionellt beskrivits som receptionsstudier. Jag vänder mig dock lite grann mot en sådan etikett, då den riskerar att föra tankarna till barnen som passiva mottagare i enlighet med äldre tiders syn på kommunikationsprocessen som en överföring av ett innehåll från en part till en annan. Mot bakgrund av den teoretiska begreppsram som just presenterats vill jag snarare hävda att det som sker i hög grad kan beskrivas som en produktionsprocess, även om den inte nödvändigtvis utmynnar i några konkreta produkter vid sidan av barnens utsagor och ageranden etc.

Tecken på engagemang och multimodal kommunikation

För att kunna säga något om det som sker när barnen tittar på film behövs analysenheter av något slag. Vi behöver helt enkelt något konkret att fokusera på i det material som studeras. I denna studie handlar detta i första hand om att urskilja de *tecken på engagemang* som framträder under barnens tittande på filmerna.

En grundläggande tanke bakom det multimodala synsättet är, som nämndes tidigare, att vi använder oss av en rad olika resurser för att kommunicera med varandra. Under filmvisningen kommunicerar barnen genom att använda språkliga uttryck, genom att gestikulera och genom att göra miner av olika slag. Barnens kommunikation ses här som uttryck för deras engagemang kring det som sker i filmerna och som ett sätt att interagera med medtittarna i det sammanhang där filmerna visas. Deras kommunikation med hjälp av olika kommunikationsformer bildar på så sätt en typ av tecken på engagemang.

Barnens engagemang tar sig samtidigt även andra uttryck som blir möjliga att notera. Det handlar då om i vilken grad de fäster blicken på tv-skärmen, om intensiteten i deras rörelser när de t ex viftar häftigt med armarna i samband med att de ser något spännande och om deras kroppshållning när de tittar på filmerna.

Jag ska här kortfattat redogöra för dessa olika uttryck för engagemang och hur jag avläser dem i min analys.

Språklig interaktion

Vad säger barnen något om under filmvisningen och vad säger de? Hur säger de det de säger? Det handlar alltså dels om vad man riktar sitt engagemang mot i sammanhanget och hur man berör det man lyfter fram, dels om med vilken intensitet (tonfall, styrka, tempo) man ger uttryck för detta engagemang.

Gester

Förutom att barnen berör olika aspekter av det som sker i filmerna med ord, använder de även gester för att uppmärksamma något. Vad i filmerna lyfter barnen fram med gester och vilka gester gör de? Med vilken intensitet gestikulerar barnen kring olika saker?

Minspel

När grimaserar barnen eller gör miner av något slag? Vilka miner gör de? Hur intensivt och hur länge?

Blickar

Barnens blickar säger en hel del om deras engagemang i filmerna. Blicken kan visserligen sägas vara en trubbig analysenhet i relation till frågor om engagemang, eftersom vi kan rikta blicken mot något och ändå vara frånvarande i tanken. En blick som riktas åt ett annat håll säger däremot något om bristande engagemang. Det är framförallt på detta sätt jag använder mig av blicken i denna studie – den säger något om hur koncentrerade barnen är under olika delar av filmerna.

Rörelser

Under filmvisningen utför barnen en mängd rörelser med olika delar av sina kroppar. Den intensitet rörelserna utförs med är en indikation på deras engagemang i det de riktar sin fokus mot för stunden.

Kroppshållning/position

Som en slutlig aspekt på hur barnens engagemang tar sig uttryck under filmvisningen kan vi betrakta hur de sitter. Det handlar dels om hur de riktar sina kroppar (tillbakalutad eller riktade mot tv-apparaten) och hur spänt eller avkopplat de sitter. Ett barn som sitter framåtlutad mot rutan med spänd kropp avläses som mer engagerad än ett barn som sitter bakåtlutad och avkopplad.

Barnens engagemang tar sig alltså olika former av fysiska uttryck. Det kan naturligtvis vara så att de även engagerar sig på andra sätt som inte blir lika synbara för en utomstående betraktare. Poängen här är dock att visa *att* barnen engagerar sig på olika sätt under filmtittandet. I detta avsnitt presenterar jag hur detta engagemang kommer till uttryck och kring vilka aspekter av filmerna barnen uttrycker sitt engagemang. Meningsskapande bygger också på engagemang, men

jag väljer här att skilja dem åt eftersom engagemang inte alltid kan påvisas hänga samman med meningsskapande, åtminstone inte i empirisk mening.

Barnens engagemang och meningsskapande under visningen

Vid samtliga visningar visades de fem filmerna från början till slut – sammanlagt ca 30 minuter. De allra flesta av barnen tittade koncentrerat och intresserat under hela denna tid. När filmerna var slut ville många av barnen gärna se mer.

En viss skillnad kunde dock urskiljas mellan de olika åldersgrupperna. Ett fåtal av de yngsta barnen tappade orken efter ett tag och gick iväg för att göra någonting annat. Vid en jämförelse mellan de olika grupperna verkade filmerna fungera allra bäst bland de barn som var mellan två och tre år. Samtliga av dessa tittade intresserat och många av dem engagerade sig med stor intensitet i det som hände på skärmen.

Låt oss nu titta lite närmare på visningen av de två inledande filmerna i Snuttefilm – för de små: *Hej då, lilla apa!* och *Simons anka*. De kan sägas komplettera varandra då de lämnar utrymme att lyfta fram några olika aspekter av det som sker när barnen ser film på förskolan. Jag behandlar en film i taget, då de berättelser de bygger på är olika förankrade hos barnen. Den första filmen - *Hej då, lilla apa!* - är baserad på en bok som barnen tagit del av inför filmvisningen medan *Simons anka* är helt ny för dem.

Tvåringarna

Den grupp med 2-åringar som vi ska här ska bekanta oss med bestod av en pojke och tre flickor. Jag väljer att kalla dem Adam, Anna, Bella och Cissi (i den ordning de sitter på bilden nedan). Under visningen närvarar även pedagogerna Eva och Lisa som sitter på varsin sida om barnen. Vid visningen av den första filmen sitter jag på golvet bredvid Eva, till vänster om barnen. Då min närvaro, som vi ska se, visade sig påverka aktivitetsnivån i gruppen valde jag att smyga ut inför visningen av den andra filmen. För tydlighets skull vill jag redan här påpeka att när inte annat anges tittar barnen koncentrerat på det som sker på teverutan.

Gruppen barn kring två år. Redigerad bild av Fredrik Lindstrand.

Tvåringarna tittar på Hej då, lilla apa!

Den första Snuttefilmen har just nått sitt slut och en ny titel tonar in med gula bokstäver över det landskap där "Snuttarna" just hoppat omkring. Barnen rör lite på sig i soffan. Deras koncentration riktas framförallt mot oss vuxna. Blir det mer film? De vänder blickarna mot teveapparaten igen när en manlig berättarröst läser filmens titel – "Hej då, lilla apa!". Strax därefter kommer ett klipp till en stjärnhimmel som visar sig vara en rullgardin. Den dras upp och på ljudspåret hörs en tupp som gal. Bella lägger huvudet på sned och tittar sedan mot Eva och ler. Hon vänder sig tillbaks mot teven igen och gör en min av spänd förväntan (drar upp axlarna och ler intensivt). Sedan kopplar hon av igen och låter axlarna sjunka ner.

Även Anna och Cissi tittar en kort stund mot Eva under filmens första sekunder. Cissi lyfter armarna och släpper ner dem igen, samtidigt som hon lutar sig bakåt och vänder blicken mot teven igen. Bella tittar än en gång mot Eva, men vänder blicken tillbaka mot teven när berättarrösten åter hörs: "Den lilla apan vaknar." Vi ser hur den lilla apan hoppar i sängen. Bella ler och öppnar munnen stort. "Hurra! En ny dag!", utbrister berättaren. Anna sätter händerna till munnen. Berättaren fortsätter: "Hurra! Hurra! Hurra!" Anna tar ner händerna igen och tittar med öppen mun.

Klipp till köket, där den lilla apan sitter och dricker mjölk vid matbordet: "Mjölk till frukost." Anna skrattar till och konstaterar glatt att "Apan djukej mjölk!". Berättelsen fortsätter med ett klipp till tamburen, där apans mamma sätter en grön basker på den lillas huvud. "Och nya fina kläder." Anna stoppar in ett finger i munnen.

I det följande klippet står de båda aporna i hallen utanför ytterdörren och vinkar till varandra. "Hej då mamma! Hej då lilla apa." Cissi lutar huvudet åt höger och petar sig sedan i örat.

Apan hoppar fram i en parkliknande miljö med träd, blommor, buskar och gröna gräsmattor. "Det är fint väder idag. Och blommorna är också fina." Anna tittar på Eva och ler, drar upp vänster axel en aning och låter den sedan falla ner igen samtidigt som hon vänder blicken mot skärmen igen. Cissi tittar ner på sina händer och tittar sedan upp igen, medan hon fortfarande håller fram händerna. Hon rör lite vid den ena handen med den andra.

På sin väg genom parken möter den lilla apan en ap-pappa som drar sin bebis i vagn. Sedan joggar en ap-tjej med hästsvans och freestyle förbi. Cissi kravlar sig bakåt i soffan så att hon kommer upp lite mer och sitter rak i ryggen. Apan möter också en gammal apa med rullator. I klippet därpå ser vi hur apan hoppar till och sätter sig pladask på marken. Musiken tystnar. "Men allting är inte fint." Cissi känner på en av sina tofsar. Närbild av en hund som flåsar och viftar på svansen. Anna ser allvarlig ut. Berättaren: "Vad e det där?"

Bild från "Hej då, lilla apa!" ur *Snuttefilm – för de små* (2007) av Anna-Clara Tidholm och Gun Jacobson, design och färgläggning Malin Erkkonen.

Cissi snörvlar lite och Bella tittar kort åt hennes håll. Anna brister ut i ett leende och sneglar mot Eva. Berättaren besvarar sin egen fråga: "En hund!" Därefter följer en reaktionsbild på apan, som ser orolig ut. Bella hostar till lite och lutar sig bakåt med händerna bakom nacken. Hon kastar en snabb blick mot Eva. "Voff, voff, voff", säger hunden i nästa klipp. Den viftar lite på svansen. Berättaren fortsätter: "En stor hund! En väldigt stor hund!" (Några toner spelas igen.) Bella tittar mot mig och Eva. Anna tittar också mot oss och rynkar pannan kort innan hon vänder blicken mot teven igen. Vi ser hur apan hoppar upp i ett träd samtidigt som berättaren konstaterar att: "Det är bäst att hoppa upp i trädet." Bella vänder blicken tillbaka till teven. Barnen tittar fokuserat i 10 sekunder, medan apan klättrar upp i trädet och hunden skäller.

Bella ger Eva ett snabbt ögonkast och tittar sedan lite längre på henne, innan hon åter vänder blicken mot rutan. Berättaren: "Dumma hund! Gå bort!" Anna rynkar ögonbrynen. Berättaren fortsätter: "Gå bort!" Musiken börjar spela igen. Vi ser uppifrån trädet hur hunden ser förvirrad ut och sedan springer sin väg. Nu ser apan glad ut – den ställer sig upp och sträcker upp armarna. Berättaren konstaterar att "Det är roligast att hoppa ner från trädet". Apan hoppar ner och hamnar i en stor vattenpöl. "PLASK!" Barnen ser ut att vara helt koncentrerade. Anna stänger munnen, som varit öppen en längre stund.

Berättaren: "Den lilla apan är väldigt blöt." Anna öppnar än en gång munnen. Apan plaskar hemåt igen och lämnar stora, våta spår efter sig. "Och dom nya fina kläderna..." Cissi lyfter upp handen. Berättaren: "... är också blöta." Bella tittar kort mot Eva.

Den lilla apan och apans mamma står i hallen igen. "Äntligen hemma! Stackars lilla apa!..." Anna gör antydning till ledsen min med munnen. Berättaren: "...säger mamma." I det följande klippet hänger den lilla apans kläder på en torklina. Det droppar om dem. "Kläderna måste torka." Den lilla apan ligger i mammas famn, invirad i en handduk. "Å lilla apan måste torka." På spisen står en kastrull med varm mjölk. "Mjölken..." Anna sätter upp pekfingerarna mot näsan. Berättaren: "... e varm." Apan sitter med ett glas varm mjölk vid köksbordet och gäspar. I

följande klipp dras rullgardinen ner igen. Cissi lutar sig tillbaks och gnuggar sig i ögonen med båda händerna. Sedan låter hon dem glida ner så att hon vilar hakan i dem.

Berättaren: "Dagen e slut." Apan ligger i sin säng med slutna ögon. Anna ser väldigt koncentrerad ut. Berättaren: "Den lilla apan sover." Anna tittar mot mig och sedan mot Eva. Cissi tittar mot Eva. Anna tittar mot Eva. Berättaren fortsätter: "... och drömmer."

Musiken börjar spela igen. Anna och Bella tittar mot mig. Cissi lutar sig tillbaka och vilar huvudet mot soffkanten. När filmen tonar över i eftertexter börjar barnen röra på sig lite mer än tidigare. Eva: "Är det slut? Va?"

Tvååringarnas engagemang och meningsskapande

Som framgått av beskrivningen är det bara är Anna, när hon roat konstaterar att "Apan djickej mjölk!", som säger något under hela filmen. Med sitt konstaterande för hon uppmärksamhet till något som hon tycker är roligt. En apa som dricker mjölk! Kanske roas hon också av det faktum att det är en liten apa som utför en aktivitet som hon själv kan känna igen från sin egen vardag. Jag låter detta stå som ett första trevande exempel på hur meningsskapande kan ta sig uttryck under filmtittandet.

Det är förstås svårt att avgöra om det är min närvaro eller pedagogernas tystnad som påverkar barnens aktivitetsnivå under filmen, men att döma av aktiviteten under visningen av nästa film då jag lämnat rummet kan vi ana att det handlar om en kedjeeffekt, där min närvaro håller tillbaka pedagogerna vilket i sin tur leder till att barnen blir mer dämpade. Jag återkommer till detta i mina reflektioner kring pedagogernas roll i sammanhanget.

Engagemang

Om vi bortser från det talade språket blir det dock tydligt att barnen i högsta grad är engagerade i det som sker på teverutan. Vi kan dels se till den höga grad av koncentrerat tittande som utmärker visningssituationen, dels beakta de leenden, oroade och ledsna miner, rynkade pannor och de blickar som utbyts mellan barnen och pedagogerna under de fem minuter som filmen pågår. Det är intressant att se hur ofta barnen vänder sig till pedagogerna under filmens gång. Ibland handlar det om att utbyta leenden kring sådant som känns lustfyllt i någon bemärkelse. Andra gånger ser det mer ut att handla om att söka trygghet eller bekräftelse. Barnen vänder sig även till pedagogerna under filmens början och slut, som för att stämma av kring själva situationen. Oavsett i vilka lägen barnen vänder sig mot de vuxna eller mot varandra kan vi konstatera att det finns en viktig social dimension i barnens filmtittande.

Samtidigt kan blickarna ibland säga oss något mer. Bellas och Annas blickar mot oss vuxna i samband med att musiken börjat spela på slutet signalerar att de redan vet att filmen snart är slut. Som en motsvarighet till de andra tjejernas blickar ser vi samtidigt hur Cissis engagemang sjunker och hon lutar sig tillbaka mot soffkanten. De små tvååringarna har alltså redan lärt sig något om hur en film vanligtvis är strukturerad – att musiken signalerar att filmen är slut.

Empati

Någonstans på den svårdefinierade gränsen mellan det jag här kallar engagemang och meningsskapande återfinns vi en form av uttryck som kan relateras till empati och inkännande hos barnen. I flera av filmerna i Snuttefilm – för de små återkommer situationer där någon är, eller riskerar att bli, ledsen och i samtliga av dessa sammanhang reagerar något eller några av barnen med att själva se ledsna eller medlidsamma ut. Vi ser här till exempel hur Anna gör en antydning till ledsenhet när apans mamma (med berättarens röst) ger uttryck för hur synd hon tycker om den blöta lilla apan.

Gruppen barn mellan två och tre år

Gruppen med barn mellan två och tre år bestod av en flicka och fyra pojkar. De benämns här i den ordning de sitter i soffan: Anton, Anna, Bertil, Christoffer och David. För flera av barnen i denna grupp, särskilt pojkarna, förknippas filmerna i Snuttefilmspaketet framför allt med boken ”Apan fin” som de läst tillsammans på förskolan. När jag frågar dem om de har någon aning om vad det är för filmer de ska få titta på svarar de ”fin apa”, ”aapa” och ”apan fin”. Eftersom själva filmerna beskrivs parallellt med återberättandet av tvååringarnas aktiviteter under visningen ovan väljer jag här att i första hand rikta fokus mot barnen.

Gruppen barn mellan två och tre år. Redigerad bild av Fredrik Lindstrand.

Mellangruppen tittar på Hej då, lilla apa!

Berättaren läser upp filmens titel: ”Hej då, lilla apa!” Christoffer stannar upp när han hör ordet apa. Han ler och gapar. När apan sedan syns i bild viskar Christoffer engagerat: ”Åh apan!.. Jag sa att det var det... Det var apan fin.” Det blir extra roligt att apan hoppar i sängen. Christoffer ler och konstaterar roat att ”Han hoppar sängen!” Han tittar sedan ner på sina händer en stund. När berättaren säger ”Mjolk till frukost” ler Christoffer på nytt och säger: ”Va mjolk”.

Barnen tittar koncentrerat vidare utan att röra en min förrän apan möter en gammal apa med rullator på sin väg genom parken.

David: En annan.. En annan apan fin

EVA: Nu kom en annan apa

David: Mm

När hunden syns i bild och berättaren frågar ”Vad e det där!?” svarar David ”En hund”.

Apan sitter nu uppe i trädet och hunden skäller nedanför. Christoffer ler och tittar på barnen till höger om honom. David tittar på EVA och ler. Christoffer skrattar när hunden ser osäker ut och sedan springer iväg. Sedan hoppar apan ner i den stora vattenpölen och Christoffer reagerar genom att först kisa lite, sedan le och göra en förvånad min genom att öppna munnen stort. Bertil reagerar också på plasket genom att utropa:

Bertil: Oj! Plask!

EVA: Ja oj, plask

David: (ler) Plask!

När apan går hemåt med blöta kläder uppmärksammar David att apan lämnar blöta fotspår efter sig: ”Vattenspår.” Christoffer behandlar själva hoppet ytterligare genom att slå ner händerna i soffan och säga ”Hoppa ner”. Han häver sig sedan lite uppåt.

När apan kommer hem till sin mamma och berättaren säger ”Stackars lilla apa” gör Christoffer en antydan till ledsen min genom att dra ner mungiporna.

Vi är nu tillbaka i köket och berättaren förklarar att ”Mjölken är varm”. Christoffer lutar sig framåt och ler mot EVA: ”Mölk e varm”. EVA svarar med ett ”Mm..” Rullgardinen dras ner. Christoffer tittar koncentrerat med öppen mun.

Berättaren: Den lilla apan sover

David: Lilla apan sover (ler och drar upp axlarna)

EVA: Nu sover apan

Musiken från inledningen börjar spela. Christoffer nickar och hoppar i takt till musiken. David konstaterar att ”apan fin e slut”.

Meningsskapande kopplat till boken

Barnen i mellangruppen gör tydliga kopplingar till boken som filmen är baserad på. Det framgår redan av vårt samtal innan visningen att barnen läst boken som filmen är baserad på och att de kopplat samman hela *Snuttefilm – för de små* med just denna karaktär. I filmen förekommer inte benämningen ”apan fin” över huvudtaget, men för flera av barnen handlar filmen ändå om just ”apan fin”. Vi kan samtidigt ana att ”apan fin” har blivit barnens benämning för apa i största allmänhet, när David för uppmärksamheten mot den gamla apan med rullator och säger ”en annan apan fin”.

Att benämna saker och skeenden

En betydelsefull del av barnens meningsskapande, engagemang och interaktion handlar om att benämna olika saker och skeenden i filmerna. Barnen i mellangruppen lyfter till exempel fram att apan hoppar i sängen och dricker mjölk. Ett av barnen påpekar att det blir ”vattenspår” efter apan efter att den hamnat i vattenpölen. Vi kan även se att barnen besvarar de frågor som ställs i filmen, vilket här framgår tydligast i samband med att apan/berättaren frågande utropar ”Vad är det där!?” , vilket besvaras av David: ”en hund”.

Empati och känslor

I likhet med de yngre barnen framträder barnens empatiska uttryck tydligt i samband med att mamman tycker synd om den lilla apan.

Koll på mediet

När ”signaturmelodin”, eller det musikaliska temat, från filmens inledning börjar spela konstaterar ett av barnen att filmen är slut. Det framgår på så sätt att han har grepp om mediet och genren – att denna musik betyder att filmen snart är slut.

Treåringarna

Av de fem treåringar som såg filmerna tillsammans var tre pojkar och två flickor. Jag har valt att ge dem följande namn (i den ordning de sitter i soffan): Agaton, Björn, Carl, Anja och Britta. I denna grupp är engagemanget för filmerna stort redan innan visningen börjat. Agaton och Björn dansar in i rummet och ropar ”TV! TV! TV!”. Även Carl uppvisar ett stort engagemang. Han är otålig och tycker att jag ska sätta igång filmerna genast. Han ser lite lurig ut och pekar på sin högra tinning samtidigt som han förklarar att ”det gör ont här” om jag inte startar filmen snart.

Visningen för treåringarna var den första som genomfördes på förskolan. Det var första gången pedagogerna såg Snuttefilmerna tillsammans med en barngrupp och det var den första visning jag dokumenterade inom projektet. Jag satt med under visningen, vilket påverkade pedagogernas engagemang och aktivitetsnivå. Även om barnen inte ger lika tydliga uttryck för engagemang och meningsskapande i detta exempel som i de tidigare, var koncentrationen mycket hög under hela visningen. När inte annat anges fokuserar barnen på det som sker på teven.

Gruppen barn i treårsåldern. Redigerad bild av Fredrik Lindstrand.

Treåringarna tittar på Hej då, lilla apa!

Filmen börjar och den första delen där apan vaknar, äter och klär på sig passerar utan att barnen rör en min. När apan sedan går genom parken och berättaren säger att "...blommorna är också fina" vänder sig Agaton mot mig och Eva och frågar "Ska vi se mer filmer?" Barnen tittar sedan koncentrerat vidare.

När den stora hunden visas i bild tittar Britta först mot Eva och sedan mot pedagogen Lisa. Hon lutar sig tillbaks, tittar mot fönstret och tittar sedan ner på sina händer. Därefter vänder hon blicken tillbaks mot skärmen igen. Apan har nu hoppat upp i trädet och Björn gör en min som kan tolkas som ett uttryck för missnöje eller obehag. Han gör samma min igen och drar sitt ena ben lite närmare kroppen när vi får se den stora hunden dra in sin tunga. Hunden skäller nedanför trädet. Agaton pekar på teverutan, tittar på EVA och ler: "Visst låter det konstigt!"

Carl ler när hunden börjar se osäker ut efter att berättaren sagt åt den att gå bort. Sedan hoppar apan ner i vattenpölen. Plask! Britta ryggar tillbaks lite och ler. Anja och Carl tittar på LISA och ler. Agaton ler stort mot EVA och pekar på skärmen: "Oj vilken stor vattenpöl!" Carl drar upp axlarna och ler. Anja ler med öppen mun. Britta ler. Carl ler fortfarande och håller upp axlarna. Han tittar lite mot EVA och sedan tillbaks till teven.

När apan går hemåt pekar Agaton på skärmen igen: "Blir stora fotspår." Han vänder sig sedan till EVA och ler.

Björn ser lidande ut – rynkar ögonbrynen och drar ner mungiporna – när apan kommer hem till mamma igen och berättaren medlidsamt säger "Stackars lilla apa". Carl tittar mot EVA.

Kläderna hänger nu på tork och Agaton gnider fötterna mot varandra i takt med droppandet. Björn tar ett andetag och lyfter axlarna, tittar på Carl. De börjar le, samtidigt som Carl också höjer sina axlar. Carl vänder tillbaks blicken till teven och kliar sig bakom örat.

När berättaren förklarar att "Mjölken är varm" lägger Britta händerna i knäet och gnider dem lite mot varandra.

Apan ligger i sin säng och sover: "Dagen är slut, den lilla apan sover..." Carl gäspar, drar upp benen mot sig och gnider sig i ögat. Agaton ler och vänder sig kort mot EVA. Berättaren avslutar: "...och drömmer". Musiken börjar spela och Agaton frågar: "Är det slut nu?"

Treåringarnas engagemang och meningsskapande kring Hej då, lilla apa!

Eftersom treåringarnas verbala interaktion är låg jämfört med de övriga grupperna, är det svårt att med säkerhet säga något om meningsskapandet i relation till det som sker i filmerna. Däremot säger deras blickar, minspel och kroppshållningar dels att de engagerar sig, dels att det sociala samspelet spelar en betydelsefull roll under filmtittandet. Det är viktigt att kunna utbyta blickar med de vuxna som sitter med under visningen, dels för att bekräfta att man delar en situation tillsammans och dels för att känna trygghet, dela sånt som är roligt osv.

I likhet med de övriga grupperna visar barnen att de har grepp om filmmediets och barnfilmgenrens sätt att fungera då de frågar om filmen är slut i samband med att musiken börjar spela på slutet.

Tvååringarna tittar på Simons anka

Snuttarna återkommer i ett nytt litet mellanspel efter *Hej då, lilla apa!*. Precis som tidigare tonar titeln för nästa film – *Simons anka* – in över det landskap som ”Snuttarna” haft som bakgrund för sina aktiviteter. Den manliga berättarrösten läser: ”Simons anka.” Pedagogerna Eva upprepar: ”Simons anka”. Bella ler och lägger händerna över kinderna. Cissi sätter sig tillrätta mot soffryggen.

Bild från ”Simons anka” ur *Snuttefilm – för de små* (2007) av Anna-Clara Tidholm och Gun Jacobson, design och färgläggning Malin Erkkonen.

Bilden på teven tonar över till pojken Simon, som drar sin leksaksanka mellan stora grästuvor i ett sandfärgat landskap. Berättaren förklarar att: ”Simon har en anka.”

Bella (pekar på teven): Kolla Simon.

EVA: Ja där kommer Simon och går.

Berättaren: Simon och anka...

Bella: lika som min kompis.

Berättaren: ...ska gå på promenad.

EVA: Heter han också Simon?

Bella: Ja.

Plötsligt lossnar snöret som Simon drar sin anka i och ankan rullar iväg. ”Men hallå!” Simon ser förvånat efter ankan som åker iväg nerför en backe. ”Vad händer nu?” Närbild av ankan som åker i nerförsbacken. ”Kvack, kvack.”

EVA: Vad hände med ankan?

Bella: Den åker ner.

EVA: Han åker ner.

Simon står kvar och tittar efter ankan. "Vart tog anka vägen?" Barnen tittar allvarligt, när ankan rullar vidare. "Anka rullar ut i världen." "Kvack, kvack", säger ankan. "Kvack, kvack", svarar Adam och skrattar. Mitt i bild syns plötsligt en stor leksaksgubbe som visas ur ankans perspektiv. "En gubbe står i vägen!" Bella ler. Ankan och gubben krocker med ett pinglande ljud och gubben vaggas åt sidan. Ankan rullar förbi och i nästa klipp ser vi hur den rullar mellan fötterna på en kvinna i kjol och förbi två barn som sitter i sandlådan. "Hej alla barnen! Ni får stanna i sandlådan." I klippet därpå hoppar en groda fram bredvid ankan. "Se upp!" Bella lutar sig tillbaka och ropar samtidigt "en groda!" och ler. Ankan rullar förbi en flicka som håller en skällande hund i koppel. "Här kommer jag!"

Bella (leende, med fingrar i munnen): En hund!

EVA: Ja, en hund också. Åh!

Plötsligt kommer ankan fram till en krokodil som klipper med sina stora käftar. "Hjälp! Dig vill jag inte ha till kompis." Krokodilen tittar lite sorgset efter ankan. Bella har fingrarna i munnen och utropar: "en krokodil!"

Det börjar gå fortare utför och ankan konstaterar att "Det verkar som om hela världen liksom lutar! Mer... och mer!" Ankan plumsar ner i havet med ett plask och försvinner.

EVA: Oj!

Bella: Oj!

Anna (ler och tittar kort mot EVA, sedan tillbaka mot teven): Vart tog han vägen?

EVA: Ja vart tog han vägen?

Det går ringar på vattnet där ankan försvann. Plötsligt dyker den upp igen. "Jag tror jag har blivit..." Ankan sjunker ner än en gång, vilket får Bella att frågande utropa: "Men! Var är hon?" Hon får möjlighet att besvara sin egen fråga när ankan kommer upp igen: "Där!"

Berättaren fortsätter: "...En badanka!" Ankan kvackar och simmar iväg. Cissi ler roat och lutar sig framåt. Bella tittar kort på Anna, som utropar "en barn... en badanka!... men... pojken kan inte simma".

Tre av barnen reagerar samtidigt, med stor entusiasm, när ankan möter en andmamma med fem kvittrande ungar som kommer simmande.

Bella (sträcker upp armarna i luften): ALLA ANKORNA!

Anna (pekar på teveskärmen): TITTA vem som kommer där!

Adam (pekar med båda händerna): Dä dä dä!

Barnen vrålar tillsammans. Anna och Cissi, och efter en kort stund även Bella, vänder sig mot Adam och ger honom en hastig blick. Ankan och andfamiljen simmar förbi varandra. Anna pekar och konstaterar leende att "han hitta sina

kompisar!”. Pedagogen Lisa bekräftar genom att upprepa: ”han hitta sina kompisar.” Strax kommer en fisk hoppandes, vilket får Bella att ropa:

Bella: En fisk! En fisk! En FISK!

Adam (pekar och viftar med båda händerna): Gaa!

Bella (pekar med höger hand och arm): En fisk. Kolla!

Ankan stannar upp för att titta på en stor vit fågel som kommer simmande. Vi ser bara fågelns kropp och en lång hals.

LISA: Vad är det där Adam?

Anna (med allvarlig min): Nä, de ä en fågel.

LISA: En stor fågel.

Musiken tystnar. När fågeln sänker ner huvudet och betraktar ankan visar det sig vara en svan. Den väser lite grann, innan de båda fortsätter åt varsitt håll. Musiken börjar spela igen. ”Kvack, kvack.” Anna blir lite fundersam: ”Vill inte den lilla ank.. storasystankan tillbaka till sina bäbisanka och sin mammaanka?”

Vågorna blir högre och högre och havet under den lilla ankan blir mörkare och mörkare. Berättaren förklarar att ”Havet börjar bli bråkigt”.

Bella: Åhh!

Berättaren: Vågorna verkar arga.

På ljudspåret hör vi hur vinden tilltar.

Bella (trycker sig bakåt och uppåt i soffan): Åhh det är mycket!

Adam: Mycke! (Han tittar sedan på EVA.)

Ankan kastas upp i luften av en stor våg. Den kvackar oroligt samtidigt som den flaxar med vingarna. Adam ropar med stor entusiasm: ”GAA!” Efter en stund får ankan ordning på flaxandet och flyger fram mellan molnen. Bella sträcker ut båda armarna och benen i luften och skrattar. Hon tittar sedan på Eva.

Berättaren: Nu har jag visst blivit... en flyganka!

Anna (leende): En flyganka!

Bella tittar på Anna och ler.

Ankan flyger högt över havet. Där nere syns en fyr och några båtar. ”Vilka små båtar!”

Anna: Anka får inte jamla nej till haj... till hajarna.

EVA: Nej.

Ankan flyger in över land. Vi ser några små hus och en väg som slingrar sig fram.
”Adjö havet!”

Bella (engagerat, sätter sig upp och lutar sig framåt): Jag får vara nere till hajarna.

EVA: Får du det?

Bella (vänd mot EVA): Ja, jag kan det!

EVA: Okej.

Bella (lyfter höger arm): Å fågl.. (tar ner armen och pekar med vänster arm) Å den.. Ankan kan flyga.

Ankan flyger i en cirkel över landskapet. ”Vilka små hus!” I det följande klippet ser vi hur ankan flyger neråt. Sedan får vi åter syn på Simon, från ankans perspektiv. Han står nere på marken och tittar upp. ”...Och vilken liten pojke!”

Bella nickar. Adam ler och säger något som låter som ”bobbe di ta”. Ankan landar bredvid Simon. ”Simon!”

Bella: Simon har kommit tillbaka.

EVA: Ja nu kom hon tillbaka.

I nästa klipp håller Simon ankan i famnen och klappar den. ”Simon har en anka...” Adam ler och korsar händerna högt över bröstet, på samma sätt som Simon håller i ankan: ”Mmm.”

Bella: Ja, jag har en anka.

Berättaren: ...och anka har Simon.

Bella: Å Simon hade det.

Eva: Har du en sån anka som Simon?

Bella (vänder blicken mot EVA och sedan tillbaka mot teverutan igen): Mm...

Anna: Å vet du. Jag måste åka (lutar sig fram)... Selma å mamma att jag vill ha en an... en en...

På teverutan går Simon och anka hemåt igen. Snöret ligger kvar på marken. Vi ser hur de leker. Följ John och turas om att härma varandra. ”Det var roligt i världen... men farligt också.”

Cissi (gnider sig i ögonen och lutar sig sedan fram): Jag har en anka. Badanka.

Anna: ...många ankor i mitt paket.

Cissi: Leksaker bada. Badkaret. Jag jag jag har anka hemma.

EVA: Har du en anka hemma?

Cissi viskar något...

EVA: Som går å bada med?

Cissi (nickar till svar på EVAs fråga): Mm...

I filmens sista klipp går Simon och anka bredvid varandra. Stjärnor lyser på himlen ovanför dem. ”Nu går vi hem.” Filmen tonar ut och musik börjar spela. Cissi lyfter benen om vartannat. Bella gör likadant. Anna säger att hon ”vill se mera”.

Tvååringarnas engagemang och meningsskapande kring Simons anka

Under denna visning blev det, som synes, en helt annan aktivitetsnivå i rummet – inte minst ifråga om språklig interaktion. Pedagogerna Eva bjöd redan i filmens inledning in till ett utökat engagemang från barnens sida, genom att ställa frågor kring det som hände i filmen.

Engagemang

Precis som under visningen av Hej då, lilla apa! är barnens koncentration mycket hög. Deras engagemang tar sig en mängd olika uttryck där vi, som tidigare, bland annat kan se hur de ropar, ler, skrattar, gapar, ser oroliga ut, pekar, sträcker ut sina armar, härmar, gestikulerar och så vidare. Här har vi, som sagt, också verbal kommunikation på hög nivå. Vid sidan av det som sägs i ord, antyder den höga ljudnivån och energin i interaktionen en hel del om graden av engagemang under visningen.

Fråga, kategorisera och benämna

Om vi ser till den språkliga interaktionen kan vi urskilja ett par intressanta ting. Barnen använder dels språket för att rikta sitt engagemang mot det som sker i filmen. De gör detta genom att uppmärksamma sådant som de tycker är intresseväckande på något sätt, exempelvis den gulliga andfamiljen. Filmtittandet blir på detta sätt en högst social aktivitet.

Språket används även som ett verktyg för att ställa frågor (”var är ankan?”) och för att interagera med filmen, vilket barnen gör genom att benämna sådant som syns i bild (”en groda!”, ”en hund!”, ”en krokodil!”, ”en fisk!” och så vidare). Detta benämning kan ses som en form av kategoriseringar, där barnen sorterar det som syns i bild i enlighet med sådant som de känner till sedan tidigare.

Att föra in nya saker i filmernas sammanhang

Vi kan även se spår av mer abstrakta former av meningsskapande, där barnen för in sådant som inte nödvändigtvis finns representerat eller tydligt uttryckt i filmerna i sina tolkningar av vad som sker i bild.

Ett exempel på detta är när Anna uttalar sig om att ankan inte får ”jamla nej till haj... hajarna”. Tanken på hajar är Annas eget bidrag i tolkningen av den värld filmen representerar. Hon måste därför först göra en koppling mellan hav och hajar och sedan tänka att det kan finnas hajar i det hav som syns nedanför den flygande ankan. Varifrån hajarna i hennes föreställningsvärld kommer, kan jag förstås bara spekulera i, men det utgör ett tydligt exempel på hur vi, redan som små barn, för in våra kunskaper, erfarenheter och förförståelser från andra kulturella yttranden och sammanhang i våra tolkningar av de texter (i vid bemärkelse) som vi möter.

Annas konstruerande av relationer mellan änderna och ankan ger oss ett annat exempel på hur barnen bearbetar och skapar förståelse kring det som sker i filmerna genom att föra in element utifrån. I hennes uttalande om ”mammaankan” och ”storasystankan” har ankan blivit storasyster till andungarna och alltså tilldelats roller som hon är bekant med från sitt eget liv. Tanken på en sådan relation mellan dem bidrar samtidigt till att ge berättelsen ytterligare dramatik, dynamik och personlig relevans.

Anna bjuder på ytterligare ett exempel i samband med att ankan hamnar i vattnet och blir en badanka. När badankan flyter upp efter att ha varit under vattenytan en stund utropar Anna ”en barn... en badanka!...men ...pojken kan inte simma”. Hon för på detta sätt in Simon i handlingen även under denna del av filmen, där han egentligen inte medverkar. Dessutom tillskriver hon honom en egenskap – att inte kunna simma. Hon skapar sin egen berättelse genom att tillföra saker, personer, relationer och kvaliteter/förmågor utifrån sina egna intressen och erfarenheter.

En liknande variant av meningsskapande, om än på något annan nivå, kan ses i de andra paralleller som barnen drar mellan sin egen värld och sådant som ses i filmens tecknade värld. Bella pratar till exempel om sin kompis Simon och flera av barnen berättar att de har badankor hemma.

Att förstå filmens uttrycksmedel

Andra uttalanden visar att barnen förstår hur de olika uttrycksmedel, eller semiotiska resurser, som filmmakarna använder sig av är tänkta att fungera. När ovädret börjar tillta hör vi hur vinden viner på ljudspåret och Bella konstaterar att ”det är mycket!”, vilket ger en antydning om att hon förstår att intensiteten i ljudet ska tolkas som vindstyrka och som en indikation på hur kraftigt ovädret är.

En bildmässig motsvarighet till detta kan vi se i Bellas till synes enkla konstaterande att ”Ankan åker ner” i början av filmen. Detta kan i själva verket ses som en indikation på att Bella förstår hur hon ska tolka den rörliga bildens sätt att representera riktningar, rörelser och höjdförhållanden i världen.

Mellangruppen tittar på Simons anka

När berättaren läser upp filmens titel ler David mot EVA och upprepar entusiastiskt: ”Simons anka!”. Christoffer konstaterar att ”det var ingen mer... det var igen mer apa.” Eva bekräftar att ”nä, det var ingen apa.”

Alla barnen tittar koncentrerat när snöret som Simon drar ankan i lossnar. ”Vart tog anka vägen?”, frågar berättaren. Bertil skakar lite på huvudet. De tittar vidare med djup koncentration, utan att röra sig det minsta förrän ankan passerar krokodilen. När berättaren utropar att ”Hjälp! Dig vill jag inte ha till kompis” skakar Bertil på huvudet igen.

Färden går alltmer utför. Christoffer rynkar ögonbrynen när berättaren utbrister att ”Det verkar som om hela världen liksom lutar.” När ankan sedan hamnar i vattnet spärrar Christoffer förvånat upp ögonen. Bertil vänder sig till Eva med ett leende, samtidigt som han säger ”Anka”.

Christoffer blir fundersam när ankan försvinner ner under vattenytan igen. Han vänder sig till pedagogen Lisa och frågar tyst: ”tog han.. tog han vägen?” Han skakar på huvudet. När ankan sedan kommer upp igen och konstaterar att han blivit en badanka öppnar Christoffer munnen stort.

Andfamiljen simmar in i bild och Christoffer utropar: ”En till anka!” Han lutar sig lite framåt och åt sidan: ”Och en till. En tor anka.. och en liten anka.” Han ler. Bertil ler också lite grann.

Christoffer: Båda anka

Bertil (till EVA): Bad-anka (ler)

EVA: [ohörbart]

Anton och David uppmärksammar att en fisk hoppar förbi genom att ropa ”fisk!”. Bertil ler stort med öppen mun. Han sätter händerna för och tar sedan ner dem igen.

Bertil: (ler fortfarande) Hemma på mitt pel på daton

EVA: Har du en sån fisk på datorn?

David: Å det där e stor fågel

Bertil: Ja har.. jag har en.. (tittar ner på MP3-spelaren jag använder för att spela in ljud)

Christoffer: Vicken lång (sträcker upp händerna) vicken lång mun hade han

Bertil tittar upp på teven igen när berättaren säger att ”Havet börjar bli bråkigt”. Christoffer tar ett djup andetag och slår sig på knäna: ”Vad tokigt!” Bertil ler igen. Alla barnen tittar koncentrerat när ankan tar sig fram över det bråkiga havet. När den sedan flyger upp i luften säger Bertil: ”Nu! Då simmar han upp.” Christoffer och Bertil verkar nöjda. ”Flyger!”, utropar Christoffer samtidigt som han sträcker ut armarna, ler, gapar och kisar. Bertil konstaterar att ”ankan e glad”.

När ankan tar adjö av havet kisar Christoffer och sprattlar sedan till: ”Nä, det var inte den ankan.” När husen sedan syns nere på marken skakar Christoffer på huvudet och utropar: ”hoppa inte!”

Bertil ler lite när ankan får syn på den lilla pojken nere på marken. Christoffer ler lite mot EVA när det visar sig vara Simon.

Berättaren: ”Simon har en anka..”

Christoffer gungar lite i sidled

Berättaren: ”och anka har simon”

Christoffer: Simon

Bertil tar ett djupare andetag och ser nöjd ut

När de börjar gå hemåt tillsammans ser Christoffer allvarlig ut och säger: ”Dom tappa läpet”. Han sätter sig sedan upp och riktar sig till EVA: ”Han tog inte med läpet.” Bertil lyssnar på EVA när hon svarar att ”Nä, han tog inte med repet.”

Han skakar lite på huvudet. Flera av barnen ler när ankan och Simon sedan leker Följa John.

Christoffer (ler): Dom går baklänges

Bertil ler

Bertil (ler bredare och sträcker sig): Baklänges!

David: Ankan går baklänges!

Bertil och Christoffer skrattar

David pekar: Kolla en stjärna kommer (tittar på EVA). Stjärna (nickar) kommer

Christoffer: Nu ska dom sova

EVA: Ska dom sova?

Christoffer: Nä gå hem

David: är filmen slut nu? (lutar sig tillbaks)

EVA: är det slut?

David: Mm

Mellangruppens engagemang och meningsskapande kring Simons anka

I samband med att den andra filmen, Simons anka, börjar spela blir det klart för barnen att Snuttefilmerna inte bara handlar om "Apan fin". Detta innebär dock inte att deras engagemang kring de övriga filmerna påverkas negativt i relation till den första filmen. Som vi sett fortsätter de att interagera på olika sätt kring det som sker i filmerna.

Benämna, namnge och relatera

I likhet med de yngre barnen handlar en del av engagemanget i filmerna om att benämna och namnge sådant som framträder i bild. Ett tema som kan anas bland barnen i mellangruppen är deras uppmärksammande av skillnader mellan saker och ting inom olika kategorier. Det handlar här framför allt om skillnader mellan stort och litet - en stor fågel, med lång mun osv.

Mimetiskt och motoriskt meningsskapande

Med mimetiskt meningsskapande syftar jag på de sammanhang där man gör likadant som det man ser framför sig (se t.ex. Wulf, 2008). Exemplet här handlar om hur barnen sträcker ut armarna och "flyger" medan de ser ankan flyga i filmen. Det mimetiska lärandet är något vi har med oss från allra första början, och är t ex det sätt små bebisar lär sig att prata, gestikulera, le och så vidare. Med motoriskt meningsskapande vill jag här peka på det faktum att barnen uppmärksammar sånt som ligger nära dem själva i den motoriska utvecklingen. Vi ser ett exempel på detta när ett av barnen påpekar att karaktärerna i filmen går baklänges under en sekvens när de leker Följa John på vägen hem.

Uppmärksammar detaljer

Barnen i mellangruppen uppmärksammar detaljer i filmerna. Christoffer påpekar till exempel att Simon och ankan glömmer att ta med sig "repet" när de går hem på kvällen.

Andra mediala intressen

I beskrivningen ovan framgår att en av pojkarna i gruppen kopplar filmtittandet till sånt han känner till från sitt datorspelande hemma.

Treåringarna tittar på Simons anka

Barnen tittar koncentrerat på Simon och ankan som är ute och går. När ankan rullar iväg och berättaren frågar ”Vart tog anka vägen?” tittar Carl mot Eva och höjer sedan axlarna.

Samtliga av barnen fortsätter titta under stor koncentration tills ankan plumsar ner i vattnet, då Björn ler och tittar mot EVA innan han återgår till teven. Anja tittar mot EVA. Britta ler, tittar mot EVA och höjer axlarna lite grann.

När berättaren säger att ”Jag tror att jag blivit... en badanka!” tittar Björn mot Eva igen och ler. Han återgår sedan till filmen, men vänder sig leende mot EVA igen när andfamiljen kommer simmande. Anja tag i sina tår och tittar leende mot LISA. Sedan vänder hon sig till EVA. Hon tittar sedan mot fönstret en liten stund innan hon återgår till filmen och samtidigt sträcker ut sina ben. När svanen sedan glider in i bild, tittar ner mot ankan och väser rynkar hon ögonbrynen.

Barnen tittar fokuserat på hur ankan tar sig fram över det allt mer böljande havet. När den till slut kastas upp i luften och blir en flyganka tittar Anja mot LISA och sedan mot EVA innan hon åter vänder blicken mot ankan.

Björn ler när ankan, ytterligare några klipp senare, får syn på pojken nere på marken. Han ler igen och tittar mot EVA när berättaren konstaterar att ”Simon har anka... och anka har Simon.”

Filmen börjar lida mot sitt slut och berättaren säger att ”Nu går vi hem.” Carl tittar mot EVA och svarar: ”Där hem.” Han höjer sedan axlarna, sjunker bakåt i soffan och drar upp benen mot sig. Björn kryper bakåt i soffan, tittar mot oss och ser nöjd ut. Agaton sitter i hörnet och har händerna bakom huvudet.

Treåringarnas engagemang och meningsskapande kring Simons anka

Som vi sett tidigare är den verbala aktiviteten i denna grupp något lägre i jämförelse med de andra grupperna som presenterats här. Skillnaden blir särskilt stor i relation till denna film, eftersom interaktionen och aktivitetsnivån ökade markant bland tvååringarna. Ett skäl till detta är, som tidigare nämnts, att jag satt med i gruppen med treåringar under hela visningen av Snuttefilm – för de små. Den lägre graden av utåtlevande innebär dock inte att barnen inte engagerade sig för fullt, levde sig in i filmerna och samtidigt kommunicerade både med varandra och med de vuxna. För att få syn på detta krävs dock en närmare granskning av de små uttryck som blickar och miner kan utgöra. Vi kan t ex ana att känslan av samvaro med pedagogerna är viktig, om vi ser till den icke-verbala kommunikation som pågår mellan barnen och de vuxna. På motsvarande sätt kan vi se att barnen ger uttryck för empati och inlevelse kring sånt som upplevs som dramatiskt, sorgligt, otäckt etc.

Att skapa ett sammanhang - pedagogernas roll

När vi talar om de små barnens meningsskapande och engagemang i relation till rörlig bild är det betydelsefullt att ta ett antal variabler utanför barnen och själva filmerna i beaktande. Tittandet äger t ex rum i ett särskilt sammanhang, tillsammans med en särskild grupp barn och vuxna. Dessa olika faktorer får betydelse för hur barnen engagerar sig under visningen.

Nivå av engagemang

Av våra videodokumentationer framträder framför allt pedagogernas betydelse för barnens interaktion samt deras grad av uttryck för engagemang och liknande, under visningarna. Vid de visningar där de vuxna samtalar med barnen – besvarar och ställer frågor kring sånt som syns eller sker i filmerna, uppmärksammar barnen på detaljer av olika slag etc – var barnens synbara engagemang mycket tydligare än i de fall då pedagogerna satt tysta. Åtminstone två förklaringar framstår som rimliga i relation till dessa skillnader: å ena sidan visar de vuxna hur sammanhanget ska tolkas – vad man får och inte får göra etc. Initierandet av samtal med barnen fungerar då som en inbjudan att delta i en kommunikation kring det som sker i filmerna. De vuxna definierade på detta sätt hur man ser på film i förskolemiljön och visade att det är okej att rikta de andras uppmärksamhet mot sånt man intresserar sig för i filmerna.

De vuxnas initiativ till samtal innebar samtidigt att man skapade en faktisk kommunikativ situation. Frågor och påpekanden innebär en förväntan om svar eller andra reaktioner.

Fokus

Pedagogerna fyllde även en viktig roll genom att hjälpa barnen att rikta fokus mot olika saker i filmerna. Detta gjordes genom frågor, påpekanden och utrop av olika slag. På så sätt fick barnen möjlighet att fästa uppmärksamheten på specifika detaljer och händelser. Det innebar samtidigt att de gavs möjlighet att delta i det kommunikativa sammanhanget, eftersom alla fick möjlighet att ta del av några gemensamma grundläggande upplevelser och erfarenheter som kunde bilda utgångspunkt för samtal i gruppen. Vi kan betrakta detta som en aspekt av det sociala meningsskapande som filmerna möjliggjorde för deltagarna.

Vid en av förskolorna valde pedagogerna att inte närvara alls under visningen. Medan en grupp tittade på film var personalen ute och lekte med de övriga barnen. Detta resulterade i att de yngre barnen vid denna förskola snart började flytta runt i rummet och engagera sig i annat. De rörde sig successivt längre och längre bort från TV-apparaten. Filmen hamnade i bakgrunden för andra aktiviteter.

Trygghet och bekräftelse

Kopplat till det som sagts hittills visade sig pedagogerna fylla en viktig roll som förmedlare av trygghet. Under visningarna tittade barnen med jämna mellanrum mot de vuxna i rummet, som för att stämma av både kring sånt som var roligt, gulligt, mysigt osv och kring sånt som var läskigt eller spännande.

Som en näraliggande parallell till detta sökte barnen även bekräftelse från de vuxna kring sitt engagemang och meningsskapande kring olika saker i filmerna, men kunde även söka personalens blick för att dela känslan av tillfredsställelse som hängde ihop med själva sammanhanget – att få sitta på förskolan och se på bra film tillsammans.

Film på förskolan - intervjuer med förskolepersonal

En tid efter de inledande visningarna kontaktades personal vid de olika förskolorna (och i den träningsklass som deltog i projektet) för en kortfattad intervju kring den generella synen på - och förekomsten av - rörlig bild i den pedagogiska miljön där man arbetar, hur filmerna fungerat i barngruppen, om - och i så fall hur - man använts sig av filmerna i det vidare arbetet med barnen och så vidare. I detta avsnitt redogörs för resultaten från dessa intervjuer. Svaren är fördelade efter några av de mer övergripande teman som berördes i samtalen.

Förekomsten av rörlig bild på förskolan

De flesta (6 av 8) av förskolorna hade visat film tidigare. Vanligast bland de filmer som visats var filmer från Disney eller filmatiseringar av Astrid Lindgrens böcker. En av förskolorna arbetade utifrån en uttalat kristen grundsyn och på denna visades barnfilmer med kristna teman. Rörlig bild användes här som ett verktyg i det pedagogiska arbetet. På de övriga förskolorna användes rörlig bild mer som avkoppling för barnen i samband med vilostunden ("filmvila") eller som ett sätt att lösa administrativa problem. En av förskolorna beskrev till exempel hur man lät flera barngrupper se på film tillsammans när man hade personalbrist på grund av sjukdom eller liknande. På andra håll anger man att film ibland visas när det är dåligt väder ute. Samtliga av de förskolor som förklarade att de visar film betonar samtidigt att det endast sker undantagsvis.

Två av förskolorna svarade att de inte visat film på förskolan tidigare. En av dessa var nybildad och arbetade utifrån ett fokus på utelek. På den andra förskolan förklarade man att barnen bor i glesbygd och har långt till varandra. De har därför större behov av att leka tillsammans än av "tittande på skärm". Barnen får sitt behov av rörlig bild tillfredsställt hemma, och kan istället bearbeta sånt de sett i lekar och samtal med de andra barnen.

Läraren i den klass för elever med autism som ingått i projektet förklarade att de använt rörlig bild tidigare, men inte visat den här typen av film (dvs motsvarande Snuttefilm – för de små). Syftet med filmvisningen har tidigare framför allt handlat om att ge avkoppling för eleverna.

Synen på rörlig bild

Samtliga av förskolorna uttryckte en skepsis ifråga om den rörliga bildens plats och roll inom deras verksamhet. Ett vanligt svar på frågan om det finns en generell syn på rörlig bild på förskolan var att "vi tänker att barnen får behovet av rörlig bild uppfyllt hemma och att det finns andra aktiviteter som är viktigare på förskolan". Man prioriterar hellre leken än filmtittande. Flera av förskolorna betonade även att de vill ha kvalitet om de ska visa film för barnen. Det ska samtidigt sägas att man

inte såg någon konflikt mellan dessa synsätt och visandet av Snuttefilm – för de små, utan snarare konstaterade att dessa filmer faktiskt fungerade väl för barnen.

Att förvalta filmernas pedagogiska potentialer

Förskolorna skilde sig i ganska hög grad åt ifråga om hur man förvaltade de pedagogiska potentialer som filmvisningen erbjöd. Genom de olika teman, händelser, karaktärer, saker mm som introduceras i filmerna öppnas en mängd möjligheter för vidare aktiviteter och samtal tillsammans med barnen. I den pedagogiska handledningen ges exempel på ett antal möjliga samtalsämnen, frågor och aktiviteter på olika nivåer i relation till de olika filmerna.

Flera av förskolorna berättade att de inte gjort något alls förutom att visa filmerna och sitta tillsammans med barnen under själva visningen. Under visningen har man pratat med barnen och besvarat deras frågor och liknande, men har alltså inte gjort något mer utifrån filmerna efteråt. På andra håll har det vidare engagemanget sträckt sig till att läsa någon eller några av böckerna för barnen efteråt.

Flera av förskolorna har dock arbetat vidare på olika sätt utifrån filmerna. En pedagog förklarade t ex att:

Vi har pratat lite kring sånt som behandlas i filmerna, framför allt kring känslor. Vi har pratat om hur man ska vara för att vara en bra vän – empati. Barnen har ritat en hel del. De har också fått fantisera vidare kring vad som hände sen, efter filmerna. Framför allt kring Alla får åka med. Barnen gör som en egen sagobok.

Vid en annan förskola valde man att arbeta vidare kring temat badankor, eftersom flera av barnen tyckte om sekvensen när Simons anka hamnar i vattnet och blir en badanka. Nästa gång man hade vattenlek på förskolan fick barnen ta med sig badankor hemifrån och leka med. På denna förskola hade man även arbetat med ramsor som knöt an till någon aspekt av filmerna.

På en annan av förskolorna har personalen uppmärksammat att filmerna används av barnen som ett sätt att träna minnet på. De lär sig komma ihåg vilken ordning de olika karaktärerna kommer in i handlingen i de olika filmerna etc. Här finns med andra ord pedagogiska potentialer, även om det inte framgår helt klart hur de togs tillvara av förskolepersonalen.

I klassen på träningskolan har film tidigare framför allt använts för avkopplande stunder, men ”Snuttefilmerna” gav möjlighet till annat. Tempot i filmerna gjorde det möjligt för eleverna att följa med trots att de annars har svårt att se på t ex barnprogram. Läraren berättade att de kunde utgå från de aktuella filmerna för att prata om känslor. När hunden jagar apan: är han arg eller rädd?

Barnens relaterande till filmerna i sina lekar, samtal och andra aktiviteter på förskolan

Ett av våra grundläggande intressen bakom tanken på att dokumentera projektet var att se om vi kunde säga något om barnens meningsskapande i relation till

filmerna. För att kunna säga något om en så abstrakt process måste vi dock ha något specifikt att titta på. Ett sätt har varit att studera själva visningssituationerna, på de sätt som presenterats ovan. Ett annat sätt, som dock är svår att observera på ett tillfredsställande sätt, är att se hur/i vilken omfattning barnen använder sig av referenser till filmerna i sina samtal, lekar och andra aktiviteter på förskolan. Eftersom detta kan ske över lång tid har vi nöjt oss med att fråga personalen om de uppmärksammat några sådana kopplingar efter visningarna. Flera av förskolorna svarade dock att de inte sett något särskilt som de kopplat till just Snuttefilmerna.

På en av förskolorna svarade man dock att det var de äldre barnen, över tre år, som tittade mest och att en del av dessa barn har lekt rollekar utifrån de olika djuren i filmerna. Personalen har samtidigt märkt att barnen fantiserar mycket kring vad som händer efter filmernas slut (se ovan).

Några av karaktärerna visade sig ha större genomslagskraft än andra bland barnen, både i samtal, lekar och andra aktiviteter. Generellt sett framstår apan i Hej då, lilla apa som en av de mer populära figurerna. Flera av förskolepedagogerna vittnar om dess popularitet bland barnen. Apan återkommer framför allt i barnens samtal.

Ankan i *Simons anka* blev också populär på flera håll. Flera av barnen lekte att de var ankan efter att de sett filmerna. På en av förskolorna gjorde några av barnen egna näbbar som de använde när de lekte att de var den lilla ankan ute på äventyr.

Gensvar från föräldrarna

Enligt flera av förskolorna har föräldrar berättat att barnen pratat om filmerna hemma – både om att man sett på film, men också om olika karaktärer. Ett barn hade till exempel gjort en koppling mellan gammelapan med rullator i Hej då, lilla apa och sin farmor som använder rullator. Andra barn har entusiastiskt berättat om den lilla apan.

Referenser

- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (2004). Stockholm: Vetenskapsrådet. Finns tillgänglig på <http://www.vr.se>
- <http://www.lisbetgabrielssonfilm.se>
- Huss, Pia (2007): "Grubblande grisar och Teletubbies", i Opsiis Kalopsiis nr 1/2007, s 21-25.
- Jacobson, Gun & Tidholm, Anna-Clara (2008): *Nelly packar*. Stockholm: Alfabetas Förlag
- Jacobson, Gun & Tidholm, Anna-Clara (2008): *Simons anka*. Stockholm: Alfabetas Förlag
- Kress, Gunther (2003): *Literacy in the new media age*. London: Routledge.
- Kress, Gunther & van Leeuwen, Theo (1996/2005): *Reading images. A grammar of visual design*. London: Routledge.
- Kress, Gunther & van Leeuwen, Theo (2001): *Multimodal discourse. The modes and media of contemporary communication*. London: Arnold.
- Lindstrand, Fredrik (2008a): "Snuttefilm i förskolan - en studie av tvååringars meningsskapande och engagemang", i Rönnerberg, Margareta (red). S 195-214.
- Lindstrand, Fredrik (2008b): *Snuttefilm – för de små. En handledning för förskolan*. Gävle: Film Gävleborg. Finns tillgänglig på <http://www.lg.se/filmgavleborg>.
- Rönnerberg, Margareta (red)(2008): *Blöjbarnsteve. Om hur barn under tre år upplever TV och leker med fjärrtroll*. Uppsala: Filmförlaget.
- Tidholm, Anna-Clara (1999): *Apan fin*. Stockholm: Alfabetas Förlag.
- Tidholm, Anna-Clara (2002): *Hela natten*. Stockholm: Alfabetas Förlag.
- Tidholm, Anna-Clara (2004): *Alla får åka med*. Stockholm: Alfabetas Förlag.
- Snuttefilm – för de små* (2008), DVD, Stockholm: Alfabetas Förlag
- Wulf, Christoph (2008): "Mimetic Learning" i *Designs for Learning*, nr 1, vol 1, s 56-66.

Appendix 1: Meningsskapande strukturer på olika nivåer – några reflektioner kring varför filmerna fungerar

Av de beskrivningar och analyser som gjorts i denna rapport framgår att filmerna fungerat väl för barnen i de grupper jag utgått från här. Barnen har tittat koncentrerat och engagerat sig på olika sätt under visningarna. De verbala utsagorna har samtidigt gett en antydning om att filmerna varit begripliga för barnen och att de skapat mening på olika sätt under visningarna. Detta leder mig vidare till en avslutande fråga kring själva filmerna: varför fungerar de så väl i relation till de små barnen? Som utgångspunkt för en reflektion kring detta väljer jag att åter vända mig till socialsemiotiken och tanken på textens metafunktioner.

Metafunktioner

En grundläggande tanke inom det socialsemiotiska perspektivet är att alla texter (i vidgad bemärkelse) samtidigt erbjuder tre olika typer av mening. Man säger att de uppfyller en ideationell, en interpersonell och en textuell metafunktion. Detta sätt att närma sig en text ger möjlighet att se hur olika aspekter av texten skapar förutsättningar för det meningsskapande som blir möjligt för läsaren/åskådaren.

Med den ideationella metafunktionen syftar man på att alla texter representerar någon aspekt av världen. En film skildrar till exempel vissa miljöer, personer, saker och händelser. Den ger en bild av ett utsnitt av världen.

Samtidigt sker en kommunikation mellan olika deltagare (filmmakare, publik, de karaktärer som skildras etc) som möts genom denna film. Den interpersonella metafunktionen berör hur de sociala relationerna mellan dessa olika deltagare konstrueras i filmen. Detta sker t ex genom valet av bildvinklar och filmens tilltal i relation till åskådaren. På så sätt skapas olika möjliga sociala positioner i mötet mellan film och publik.

Den textuella metafunktionen berör textens organisation. För att vi ska ha möjlighet att förstå en text av något slag måste den vara begripligt organiserad i enlighet med de konventioner och liknande som gäller i det sammanhang där den är tänkt att fungera. Det kan sägas handla om hur de olika resurser som används samspelar för att skapa en helhet.

Filmernas ideationella erbjudanden

För att vi ska ha möjlighet att förstå något som meningsfullt behöver vi ofta någon form av struktur som gör våra erfarenheter begripliga. För små barn, som varken har så mycket erfarenhet av världen eller av rörlig bild, blir detta behov än större. För att barnen ska ha möjlighet att begripa filmerna är det därför viktigt att de saker som representeras är sådant som barnen känner till, att de får möjlighet att känna igen sig i den värld som representeras i filmerna. Med ”filmernas ideationella erbjudanden” syftar jag här just på de aspekter av världen som representeras i de olika filmerna. I detta inbegrips de aktörer, saker, skeenden, miljöer och liknande som filmerna berättar om.

Skeenden

Även om samtliga av filmerna i Snuttefilm – för de små bjuder på äventyr och dramatik i någon mån, utgår filmerna från sådant som barnen kan känna igen från sin egen vardag, eller som de kan tänkas ha mött i barnböcker eller liknande. Det kan handla om vardagliga händelser, rutiner och göromål som barnen har erfarenhet av – t ex att få hjälp att klä på sig, eller att vara ute och gå med ett leksaksdjur i koppel.

Aktörer, saker, miljöer, roller

Filmerna är befolkade med en rad aktörer – såväl människor som djur och leksaker – som är bekanta för barnen sedan tidigare. Barnen får därigenom möjlighet att å ena sidan identifiera sig med olika karaktärer i filmerna, å andra sidan möjlighet att benämna och kategorisera de olika saker och ting som möter dem på teverutan. De neutrala miljöerna ger på motsvarande sätt möjlighet för barnen att leva sig in i filmernas rum, utan att alieneras av sådant som de inte känner sig bekanta med.

Känslor

En betydelsefull dimension i filmerna, vilket framgår tydligt under visningarna för barnen, handlar om de känslor som gestaltas. Det kan röra sig om glädje, oro/rädsla, att vara ledsen, etc. Barnens empatiska förmågor tar sig framförallt uttryck i deras minspel i mötet med dessa olika känslouttryck.

Relationer

I filmerna finns en nära koppling mellan de olika känslor som beskrivs ovan och relationerna mellan olika personer. I den första av de två filmer jag utgått ifrån i denna text är det framför allt relationen mellan apan och apans mamma som får en framträdande roll. Det är mamma som tar hand om den lilla apan och det är hon som tycker synd om apan när den blivit blöt. I den andra filmen är det förstas relationen mellan Simon och hans anka som står i centrum. Dels skiljs de åt i början och återfinns varandra mot slutet av filmen, dels kan en förändring i deras relation anas. I början av filmen drar Simon ankan efter sig i ett snöre och i slutet släpper de snöret och går hemåt tillsammans som jämlika.

Dramatik och humor i miniformat

Precis som i filmer för äldre personer bygger en viktig del av både humor och dramatik på att man i något skede bryter mot det invanda och förvånar publiken i någon mening. I filmen om den lilla apan sker detta dels i mötet med den stora hunden, dels när apan landar i vattenpölen. I filmen om Simon och ankan kan detta bland annat ses i den scen då ankan rullar iväg från Simon, samt när den sjunker och kommer upp som badanka.

Filmernas struktur och sammanhang – textuella erbjudanden

Berättarrösten och berättelsernas struktur känns igen från barnboken, vilket bidrar till att ge en meningsskapande inramning. Barnen interagerar med filmerna på ett sätt som motsvarar det som sker när en vuxen person läser böcker för dem.

Tempo

Det långsamma tempot i filmerna gör att barnen får tid att själva besvara de frågor som ställs av berättarrösten. Det framgår bland annat under visningen av Simons anka, då barnen får tid att benämna de föremål och figurer som visas i bild innan berättarrösten förklarar vad det är som visas.

Färgval

Filmerna är skapade i tydliga, klara färger som bygger på grundfärgerna. De olika karaktärer och saker som möter barnen i filmerna blir därför lätta att urskilja. Färgsättningen kan på detta sätt sägas bidra till att hjälpa barnen att rikta fokus mot det som sker i bild. De får samtidigt hjälp att urskilja var i bilden de ska titta.

Rörelseriktning

Filmerna är ”iscensatta” så att framåtrörelse sker åt höger, i likhet med när vi läser en bok. Tillbakarörelse sker åt vänster i filmerna. Det finns på så sätt en tydlig logik som ger begriplighet åt rummet.

Filmernas interpersonella erbjudanden

Med det tilltal som berättarrösten ger, positioneras barnen i en social relation till berättaren, vilket erbjuder barnen en trygg och välbekant roll. De lyssnar och reagerar på sådant som intresserar dem. Det långsamma tempot innebär samtidigt att barnen får tid att reagera på och benämna det som visas på skärmen, vilket innebär att de får möjlighet att positionera sig själva som kunniga små individer i sammanhanget.

Tittarpositioner

En jämförelse mellan filmerna och de böcker som dessa bygger på visar en betydelsefull skillnad ifråga om de tittarpositioner som erbjuds barnen. Böckerna är konstruerade så att barnen själva blir huvudpersoner som betraktar det som sker och interagerar med boken på olika sätt.

I filmerna har en huvudperson, som berättelsen cirkulerar kring lagts till. Detta är framför allt fallet i berättelsen ”Hela natten”, som i filmen handlar om en pojke som ser alla de djur som passerar utanför hans fönster. I boken är det istället så att barnen själva blir de som betraktar i första hand.

Appendix 2: Några tips på ytterligare läsning kring småbarn och film

Eftersom utbudet av film för småbarn är begränsat finns inte heller särskilt mycket forskning eller annan litteratur inom detta område på svenska. Ett nykommet undantag är boken *Blöjbarnsteve* (se nedan), som bland annat innehåller ett kapitel kring vad som sker när förskolebarn i tvåårsåldern tittar på filmerna i *Snuttefilm – för de små*.

Buckingham, David (red) (2002): *Small Screens: Television for Children*. London & New York: Leicester University Press.

Huss, Pia (2007): "Grubblande grisar och Teletubbies", i *Opsis Kalopsis* nr 1/2007, s 21-25.

Opsis Kalopsis, nr 1/ 2008. Helt temanummer kring film för den lilla publiken.

Rönnerberg, Margareta (red) (2008): *Blöjbarnsteve. Om hur barn under 3 år upplever TV och leker med fjärrtroll*. Uppsala: Filmförlaget.

Rönnerberg, Margareta (2006): "Nya medier" - men samma gamla barnkultur? *Om det Tredje könets lek, lärande och motstånd via TV, video och datorspel*. Uppsala: Filmförlaget.

Rönnerberg, Margareta (1997): *TV är bra för barn!* Stockholm: Ekerlids förlag.